

İSMAİL GÜLEÇ**

H. Peygamber'in Şiire Karşı Tutumu*

The Prophet Muhammad's Attitude Towards Poetry

Ö Z E T

H. Peygamber'in hayatında şiir önemli bir yer tutmaktadır ve şiirle ilgili söylenmiş birçok sözü bulunmaktadır. Onun hayatında şiirin yerine baktığımızda üç farklı düzeyde karşımıza çıkmaktadır. Günlük hayatında yeri geldikçe beğendiği kimi beyitleri terennüm etmiş ve söyleyip dinletmiştir. Savaşlar esnasında bir silah olarak şiirin kullanılmasına oldukça önem verdiğini görürüz. Bu hem müşrik şairlerin hicivlerine karşı savunma ve eleştirme, hem de müslümanları cesaretlendirme şeklinde görülür. Savaş olmadığı zamanlarda ise şiir vakit geçirme ve muhabbeti artırma amacı olarak söylendiği gibi hikmetli sözleri yayma ve öğretme amacıyla söylenmektedir.

H. Peygamber'in şiire karşı tutumu olumlu olup sadece İslam'a, onun getirdiği inanç sistemine, kendisine ve Müslümanlara saldıran şiirler ile haramları teşvik edip öven şiirleri uygun görmemiştir.

Bu çalışmada H. Peygamber'in hayatı ve hadislerinden yola çıkılarak onun şiir bilgisi ve şiire karşı tutumu incelenmiş, hangi durumlarda olumlu, hangi durumlarda olumsuz davrandığı tespit edilme çalışılmıştır.

ANAHTAR KELİMELE

H. Peygamber ve şiir, İslam'da şiir, Araçlarda şiir

A B S T R A C T

Poetry took an important place in the life of Prophet Muhammad and He uttered many words about poetry. Looking at the place of poetry at His life, we can see three different levels. In His daily life, depending on His mood, He sometimes sang the songs gently and sometimes let somebody sing and He listened. We see that He gave importance to the usage of poetry during wars. This was seen both as the defense and criticism against the poets who committed shirk to Allah, and also as the encouragement of Muslims. When there was no war, poetry was not only used as part of time spending and chatting, but also it was used as part of spreading and teaching erudition.

While the attitude of Prophet Muhammad to the poet was very positive, He did not encourage poems that were written against Islam and Islam's belief system, poems including belief and words attacking to Him and Muslims as well as poems encouraging undeserved gains.

In this study the prophet Muhammed's attitude towards the poetry and his knowledge of poetry was studied through His life and hadiths, and in which situations he acted positively and in which situations he acted negatively is tried to be found out.

KEYWORDS

Poetry and Prophet Muhammed, poetry in Islam, poetry in Arabs.

* Makalenin Geliş Tarihi: 24.10.2017/ Kabul Tarihi: 19.11.2017.

** Prof. Dr. İstanbul Medeniyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, (ismail.gulec@medeniyet.edu.tr).

Hiç şüphesiz, Arapların İslamiyet'ten önceki dönemden günümüze kadar ulaşan en büyük sanat eseri şiidir. Ali Şeriatî'nin ifadesiyle şiir, *Arab'ın düşüncesini, inancını ve ruhunu en çok etkileyen silah'tır.* (2005: 250) Devenin yavrusuna düşkün olduğu kadar şiire düşkün olan bir millete (Yalar 2009: 69) mensup bir peygamberin şiire kayıtsız kalması düşünülemezdi. Kendisini insanların en güzel konuşanı olarak tarif eden ve "*Ben cevâmiu'l-kelâm ile gönderildim.*" (Buhari Cihad 122 no 2977; Müslim Mesâcid 6: no 523) buyuran Hz. Peygamber, "*Şiir, Arapların vurgulu sözlerinden bir sözdür ve onlar toplantılarında bununla konuşur ve aralarındaki kinleri onunla açığa vururlar*" dedikten sonra eski şiidir bir dörtlük okuması (Yalar 2009: 69) onun Araplar için şiirin ne anlama geldiğini çok iyi bildiğini göstermektedir.

Hz. Peygamber her bir ferdinin şiir bildiği ve söylediği bir ailenin çocuğuydu. Halalarının şair olduğu,¹ amcalarının şiirler söylediği,² amca oğullarından birinin devrinin meşhur şairlerinden biri olduğu, kızı Hz. Fatıma'nın ve torunu Hz. Hüseyin ile en yakın arkadaşlarının günümüze kadar ulaşan şiirleri olduğunu düşündüğümüzde şiirin onun hayatındaki yerini daha iyi tasavvur edebiliriz.

Şiirle böylesine içli dışlı bir aile içinde dünyaya gelip yetişen Hz. Peygamber, muhataplarına mesajlarını güçlü bir şekilde verebilmek için dilin her türlü imkanından yararlanırdı. Hz. Peygamber'in kullandığı dilin temel işlevi mesajı tam ve doğru bir şekilde muhataba aktarmaktır. Bunu yapmak için de dilin imkanlarını kullanmaktan çekinmemiştir. Hiçbir zaman şiir söylemek amacı gütmemiş ve şiir söylememiş olsa da muhataplarına mesajlarını güçlü bir şekilde verebilmek için şiirin ve

¹ Rivâyete göre Abdülmuttalib ölmeden önce altı kızını da yanına çağırıp ölümünden sonra kendisi için nasıl mersiyeyle söyleyeceklerini onlardan dinlemek istemiş, bunun üzerine her biri babalarını öven birer şiir söylemişlerdi. (Fayda 1991: 73)

² Hz. Peygamber'i darda kalanların sığındığı, güvenilen, mâsum, halim, reşid, âdil nitelikleriyle övdüğü Râiyye'si meşhurdur. Hz. Hamza ise Müslüman olduğunda yeğeninini vasıflarını öven ve onu koruyacağını vaad eden bir şiir söylemişti. Abbas "Kâfiyye"sinde gayb haberlerinden ve peygamberin mahlûkatın ilki olduğundan söz ederek yeğenini övmektedir. (Durmuş 2005: 450)

edebiyatın sözlere verdiği güzellikten ve güçten istifade etmiştir. Bundan dolayı da Hz. Peygamber hiçbir zaman şair olarak değerlendirilmemiştir.

Hz. Peygamber'in kendisinin şiir söylediğine dair herhangi bir rivayet bulunmadığı gibi Ebu Leheb'in karısı Ümmü Cemil ile Ebu Bekir arasında geçen bir olay³ Hz. Peygamber'in peygamber olmadan önce de şiir söylemediğini göstermektedir. Ancak şiiri andıran birkaç söz söylediği bilinmektedir. Huneyn Savaşında Müslümanlar kaçmaya başladığında Ebu Sufyân b. Hâris'ten (ö. 641) nakledilen Hz. Peygamber'in söylediği şu sözler onun mevzun ve şiiri andıran sözlerine örnektir:

*Ene'n-nebiyyü lâ kezib
Ene İbnü abdi'l-Muttalib*

Yalan yok, ben bir peygamberim, Abdülmuttalib'in oğluyum.
(Buhari Cihad 52 nr 2864; Tirmizi Şemail: 202)

Kuşu ölen küçük bir çocuğu teselli etmek için evine gittiğinde çocuğa şiir tadında;

Yâ Ebâ Umeyr, mâ faale nugayr? (Ey Umeyr'in babası, küçük kuşa ne oldu?)

diye sorması (Sahih-i Müslim, Âdâb (3/ 1692-1693)) bir başka örnek olarak verilebilir. Bu sorusunda şiir tadında bir seci ve müvâzene olması dikkat çekicidir.

Bu örnekler bize Hz. Peygamber'in meramını güzel bir şekilde söyleyemeye dikkat ettiğini göstermektedir.

Şiir Hz. Peygamber'in hayatında bazen müşrikler için verilen mücadelede bir silah, bazen ashabıyla birlikte yaptığı sohbetleri zenginleştiren bir süs, bazen de duygularını dile getirmede kullandığı bir araç idi.

---

³ Ebu Bekir Hz. Peygamber ile otururken Ümmü Cemil'in yanlarına geldiğini gördü ve ağzı bozuk olan bu kadının Hz. Peygamber'i üzecek sözler söylemesinden korktu. Hz. Peygamber, o beni kesinlikle göremez, buyurdu. Ümmü Cemil gelip de: - Ebu Bekir! Arkadaşın beni hicvetmiş, deyince Hz. Ebu Bekir, o şiir söylemez ki seni hicvetsin, dedi. (Kadı İyaz 2014: II/208)

Bundan dolayı farklı durumlarda ve zamanlarda şiir hakkında olumlu birçok söz söylemiştir.⁴

Hz. Peygamber'in şiir bilgisi

Hz. Peygamber'in hayatına göz attığımızda onun şiirden anladığını gösteren birçok olayla karşılaşırız. O, zaman zaman ashabına şiir söyler, dinlediği şiirin doğru olup olmadığını da anlardı. Dinlediği şiirlerden sonra yaptığı yorumlar şiir konusunda bilgili olduğunu bize göstermektedir. Ancak o, beyitleri vezne uygun şekilde tamamlayamamakta, bununla birlikte kafiyesi değiştirilen şiirleri farketmektedir. Meşhur şiirleri bilir, rastladığı şairlere beğendiği şiirin baş tarafını söyleyerek okumasını isterdi. (Sancak 1999: 228)

Hz. Peygamber bir gün Abdullah b. Revaha'ya şiirin tarifini sormuş, o da şiiri "İçime doğup dilimin telaffuz ettiği şeydir." şeklinde tarif ettikten sonra kendisine şiir okumasını söylemiş ve Abdullah b. Revaha da "Allah sana verdiği güzelliği artırsın ve Allah'ın izni ve takdiriyle İsa'nın ardından geldin" anlamında;

*Fesebbete'l-lahü mâ etâke min hüsn
Kafevte İsâ bi-izni'l-lahi ve'l-kadr*

beytini okuyunca "Dikkat et, Allah gücünü artırsın" buyurmuştur. (Sancak 1999: 218-219)

Bir seferinde Peygamberimiz, "Bir kişiyi kötülükten korumaya İslam ve yaşlılık yeter!" anlamındaki;

⁴ Bursalı Mehmet Tahir meşhur eserinin 'Şuara' bölümüne Hz. Peygamber'in şiirin ve şairlerin faziletlerini belirten ve öven şu yedi hadis ile başlamaktadır.

1- Çocuklarınıza şiir öğretiniz. Zira o zihni açar, cesaret verir.

2- Beyanın bir kısmı sihir (gibi büyüleyici)dir. Şiirin bir kısmı da hikmettir.

3- Şairlerin dili cennetin anahtarıdır.

4- Cibril seninle. Söyle ya Hassan!

5- Allahu Tealâ'nın arşın altında bir takım hazineleri vardır. Bunların anahtarları da şairlerin dilleridir.

6- Şiirden hikmetli olanları ve meselleri öğreniniz.

7- Şairlerin kalpleri Rahman'ın hazineleridir. (2016; 486)

Kefâ bi'l-İslâmi ve's-şeybi li'l-mer'i nâhiyen

mısraını söyleyince Hz. Ebû Bekir (ö. 634) şairin öyle değil,

Kefâ's-şeybü ve'l-İslâmu li'l-mer'i nâhiyen

şeklinde söylediğini hatırlatmıştır. Ancak her defasında Hz. Peygamber, aynı şekilde okuyunca Hz. Ebubekir meseleyi anlamış ve konuyla ilgili ayete imada bulunarak: “Şahitlik ederim ki, sen Allah’ın elçisisin, Allah sana şiiir öğretilmiştir ve şairlik sana yakışmaz” demiştir. (Yalar 2009: 71) Bir başka seferde Lebîd’in meşhur beytinin ilk mısraını;

Elâ küllü şey’in mâ halla’l-llahu bâtil

mısraını okumuş, ardını getirememiştir. Tarafé’nin sıkça terennüm ettiği beytinin ikinci mısraını da değiştireyerek okumuştur. (Sancak 1999: 204-205) Araştırmacılar, onun şiiir okurken vezinlerini bozmasında veya hatırlamasında ilahi bir hikmet olduğunu söylemektedirler. (Öğmüş 2010: 44)

Böyle olmakla birlikte bir şiiiri dinlediğinde doğru veya yanlış okunduğunu da anlardı. Ebû Vedâ’a’nın, dedesinden öğrendiği rivayete göre, Hz. Ebubekir ile birlikte Benû Şeybe kapısının yanında durmakta olan Hz. Peygamber, yanlarından geçen bir adamın okuduğu şiiiri hatalı bulmuş ve bunu ima etmek üzere, Hz. Ebubekir’e dönerek “Şair, böyle mi demiş?” diye sormuş, o da “Seni hak ile gönderen Allah’a yemin ederim ki, hayır” diye cevap verdikten sonra: “Lakin şair şöyle demiştir” dedikten sonra şiiirin doğru şeklini okumuştur. Bunun üzerine Hz. Peygamber, gülümseyerek: “Ben de ravilerden bu şekilde duydum” buyurmuştur. (Yalar 71-72)

Hz. Peygamber’in dinlediği kimi şiiirlerde anlamının daha güzel olacağı düşüncesiyle bazı kelimeleri değiştirttiği de olurdu. Ka’b b. Malik’in okuduğu “Bütün yüceliği ile aslımızdan bahsediyoruz” olarak tercüme edilebilecek mısraı “aslımızdan deme, dinimizden bahseden sözüümüz de” diyerek düzeltmiştir. Bir başka sefer de “Hint kılıçlarından bir kılıç” olan ibareyi “Allah’ın kılıçlarından bir kılıç” şeklinde düzeltmiştir. (Sancak 1999: 231) Yapılan bir kelime değişikliği ile şiiir bambaşka bir muhtevaya bürünmekte, adeta İslamlaşmaktadır.

Hz. Peygamber, konuşmaları esnasında âyetler söylediği gibi, Arap şairlerin beyitlerinden örneklerle, kısa hikayeler ve edebî sanatlarla konuşmasını süslerdi. (Buhârî, Savm 2) Kendisi şiiir söylememekle birlikte beğendiği beyitleri yeri geldikçe terennüm etmiş, hâle uygun mısraları

söylemiştir. O, Hz. Aişe'nin de ifade ettiği gibi, en çok Abdullah b. Revâha'nın şiiirlerini terennüm etmiştir.

Hz. Aişe'ye, Hz. Peygamber hiç şiiir söyler miydi, diye sorulunca şöyle cevap verir:

O, Tarafe'nin Abdullah b. Revahâ'nın şiiirlerini söylerdi. Bazen eve girerken Tarafe'ye ait şu beyti terennüm ederdi:

*Setübdî leke'l-eyyâmü ma künte câhilen
Ve ye'tike bi'l-ahbâri men lem tüzevid*

"Günler sana bilmediğin şeyleri gösterecek ve ummadığın kimseler de sana haberler getirecektir." (Tirmizi Edeb 70)⁵

Hz. Peygamber'in beğendiği ve zaman zaman terennüm ettiği "o uygunsuz/boş bir söz söylemez." dediği Abdullah b. Revâhâ'nın beyitlerinden biri de şu idi:

*Yebîtü yücâfi cenbehû an firâşihî
İzâ's-tüskilet bi'l-kâfirîne'l-medâci'u*

"Yatakları kâfirlerin ağır bulduğu (yani onlar derin uykulara daldıkları) zaman o, yanını döşeğinden uzak tutarak (yani uyumayarak) gecelerini geçirir." (Buhâri Edeb 91)⁶

⁵ Bir başka yerde ise Hz. Peygamber'in bir yerden bir haber beklediğinde de bu beyti okuduğu söylenmektedir. (Yalar 2009: 71)

⁶ Abdullah b. Revâha'nın bu üç beyti Kâmil Mîrâs tarafından şu şekilde tercüme edilmiştir:

*"Seherde fecri sâdik yükselip nûr saçtığı bir ân
Rasûlullah okur ashabına tertîl ile Kur'ân
Halâs etti dalâletten hidâyet etti İslâm'a
İnandı gönlümüz bildirdiği bilcümle ahkâma
Anın irşâden terğibiyle girdik dîn-i meftûre
Çıkardı zulmet-i küfr ü dalâletten bizi nûre
Fırâşından çıkıp eyler idi Mevlâ'yı istikbâl
Gece müşriklere, madca'ları eylerken istiskal"* Bk. *Tecrîd-i Sarih Terceme ve Şerhi*, IV,

Yine bir gazve esnasında⁷ ayağı sürçüp parmağı kanayınca Velid b. Velid'e ait şu mısraları söyler:

*Hel enti ilâ isba'un demiyti
Ve fi sebîli'l-lâhi mâ lakıyti*

“*Sen sâdece kanayan bir parmaksın kanayan
Allah yolundadır başıma gelen*” (Buhari Edep 90 nr 6146, Cihad 9 nr 2802, Müslim Cihad 112)

Kendisine peygamberlik tebliğ edilmeden önce içinde yaşadığı kültürel ortamın tabii ve yadırganmaması gereken bir sonucu olarak, ravilerden şiir dinlediği, önemli miktarda şiiri ezbere bildiği ve bunları peygamberlik döneminde de hatırlayan (Yalar 2009: 71) Hz. Peygamber'in “*Doğru ile yanlışın birbirinden ayırarak yaşa⁸ geldiğimde bütün putlardan nefret etmeye başladım. Şiirden de hoşlanmaz oldum.*” (Kandemir 2014; 224) sözleriyle ne kastettiğini de anlamamız gerekmektedir.

İsmail Hakkı Bursevî, kalbin iki yönü olduğunu, birinin Hakk'a diğerinin de dünyaya dönük olduğunu, kirli ve hoş gitmeyen duyguların ve düşüncelerinin, şairlere gelen ilhamın kalbin dünyaya dönük yönünden geldiğini ifade eder. (2004: 109) Hz. Peygamber'in çok küçük yaşlarda süt annesinin yanında iken göğsünün yarılması ve kalbinin semavi bir su ile yıkanması⁹ Bursevî'nin sadr olarak isimlendirdiği kalbin bu dünyaya bakan kısmının alınarak Hz. Peygamber'in korunduğunu, kendisine haktan başka hiçbir şeyin ilham ve vahy edilmediğini göstermektedir. Bununla birlikte konuşmasında fesahata dikkat etmiş, zaman zaman şiiri andırır tarzda secili konuşmaları görülmüştür.

Şiirin Hz. Peygamber'in hayatında ve İslam'ın ilk dönemlerinde önemli bir yer tuttuğunu ifade etmiştik. Aynı şekilde şairler de İslamiyetin savunulması ve Müslümanların psikolojilerinin güçlendirilmesi nok-

⁷ Bazı rivayetlere göre Uhud Gazvesi.

⁸ Doğruyu yanlıştan ayırdetme yaşı İslami ilimlerde temyiz yaşı olarak bilinir ve bu da çocuktan çocuğa değişmekle birlikte ortalama beş yaş civarındır. Ölçüsü ise çocukla konuştuğunda sana büyük adam gibi doğru ve tutarlı cevaplar verebiliyorsa, mantıklı konuşabiliyorsa o çocuk mümeyyiz sayılır denir. Namaza ısındırma yaşı olduğu için yedi diyenler de vardır. Dolayısıyla buluşdan önceki bir yaş demektir.

⁹ Bu olayın Hz. Peygamber'in hayatında beş kez tekrar ettiği rivayet edilir.

tasında önemli bir rol oynamaktaydı. Şairler nasıl müslüman olduklarını anlatarak, Müşrik şairlere karşı İslam'ı müdafaa ederek, savaşlardan önce askeri cesaretlendirdikleri gibi, Cahiliye adetlerini kötöleyen, putları ve onlara ibadet etmeyi reddeden, din düşmanlarını eleştirip aşağılayan; fetihten sonra ise Hz. Peygamber'i metheden, övünç dolu şiirler yazarak (Sancak 1999) Müslümanların moralini yükseltmiş ve psikolojik üstünlük elde etmelerine yardımcı olmuşlardır.

Şiirin Hz. Peygamber'in hayatındaki yerini cihat/mücadele, hikmet ve gündelik hayat olmak üzere üç ana başlık altında inceleyebiliriz.

1. Cihat aracı olarak şiir

İhsan Süreyya Sırma, şiirin sadece savaş meydanlarında değil, savaş hazırlıklarında da insanları en çok etkileyen en büyük silah olduğunu söylerken (1996: 45) hiç kuşkusuz şiirle rakibi yenmenin Araplar arasındaki yerini çok isabetli bir şekilde tespit ediyordu.

Hz. Peygamber şairlerle ilgili ayet nazil olduktan sonra müslüman şairler Hz. Peygamber'e gelip endişelerini ve üzüntülerini dile getirince onlara şu cevabı vermişti:

Mümin hem bedeniyle hem kılıcıyla hem de lisanıyla cihat eyler. Nefsim kudreti elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki sizin onlar hakkında söyledikleriniz ok atmak gibidir, o derecede tesirlidir. (Ahmed b. Hanbel, VI, 387, hadis no: 27218; III, 456, hadis no: 15823)

Hz. Peygamber, tebliğe başlamasıyla Kureyşlilerin bitmek tükenmek bilmez sözlü ve fiilî saldırılarına maruz kalmış, özellikle Abdullah b. Ziba' râ es-Sehmî, Ebû Süfyân b. Hâris, Amr b. As (ö. 664) ve bunlara eşlik eden Dırâr b. Hattâb (ö. 633?), Ebû Uzzâ el-Cumahî, Hubeyre b. Ebî Vehb el-Kureşî gibi şairlerin hicretten sonra da devam eden hakaret ve sövgü dolu hicviyeleri karşısında çok üzülmüştür. Kendini ve İslam'ı, hicviyelere cevap vererek ve müşrikleri eleştiren şiirler söyleyerek savunacak şairlere ihtiyaç olduğunu bildiği için ashabını hem kendisine şiir yoluyla yapılan saldırılara karşı koymak hem de İslam'ı ve Müslümanları kötü niyetli şairlerin iftiralardan korumak için şiir söylemeleri konusunda

teşvik ederdi. Ancak bu konuda da müşrik şairlerden farklı davranmalarını isterdi. Soyu sopu kötülememek, galiz ifadeler kullanmamak, güzel bir üslupla cevap vermek, onun şiir söyleyenlerden beklentisi idi. Beklentisini karşılayan şiirler söylediklerinde de onlar için dua eder ve onları överdi.

İslam'ı ve kendisini eleştiren müşriklere karşı kendini ve İslam'ı savunmanın ve hicivlere aynı yöntemle karşılık vermenin gerekli olduğu kanaatine varan Hz. Peygamber ashabından bu konuda kendisine yardım etmelerini istemişti. Bu isteğine Hassan b. Sâbit (ö. 680), Kâ'b b. Mâlik (ö. 670) ve Abdullah b. Revâhâ (ö. 629) karşılık vererek Hz. Peygamber'in şair ordusunu oluşturdu.¹⁰ Özellikle Hassân'ın hasımlarına yönelttiği, Câhiliye devrinin kokuşmuş değer yargılarını ve soy saplantılarını dile getiren hicivleri son derece etkili olmuştur.¹¹

Şiirin gücünün farkında olan Hz. Peygamber bunu sadece kendisine ve İslam'a yazılan hicviyelere cevap vererek kullanmamış, aynı zamanda bir savaş aracı olarak da kullanmıştır. Hicri 9'da (m. 630) hem esirlerini kurtarmak, hem de Müslümanları söz meydanında yenmek için şair ve hatipleriyle birlikte seksen kişilik bir heyetle Medine'ye gelen Temimoğullarına karşı Hassan b. Sâbit'in söylediği şiirlerle onları şiir vadisinde mağlup ederek Müslüman olmalarına vesile olmuştur. (Hamidullah 1991: 390-391)

"Mü'min bedeni ve malı ile olduğu kadar diliyle de cihad etmekle mükellefti." Hassan'a Kureyza yahudîleriyle mücadele sırasında onları

¹⁰ Hz. Peygamber'in şairleri olarak bilinen bu üç şairin üçünün de Hazrecli olması dikkat çekici bir konudur.

¹¹ Bunların en önemlisi ve meşhuru Hassân b. Sâbit idi. Hassân, müşrikleri şirkleriyle değil, daha önce aldıkları mağlubiyetleri ve ayıplarıyla hicvediyordu. Bu da müşrikleri daha fazla kızdırmıyordu ve Hz. Peygamber onun böyle şiir söylemesi konusunda teşvik ediyor. (Furat 1996: 119) Kâ'b b. Mâlik, Mekke'nin fethinden önce İslâm'a ve Hz. Peygamber'e yöneltilen hicivlere cevap vermiş ve Resûlullah'ın takdirini kazanmıştır. Abdullah b. Revâha da müşrik şairlere karşı İslâm'ı ve Hz. Peygamber'i müdafaa etmiştir. Hassân b. Sâbit, İslâm'ı ve Hz. Peygamber'i savunmak için çok sayıda şiir kaleme almıştır. Onun, Kâ'b b. Züheyr'in hicviyelerine cevap veren odur. Temîm heyeti şairi Zibrikân b. Bedr, Mekke'nin fethinden önce Resûl-i Ekrem'i hicvetmiş olan Ebû Süfyân'a cevap olarak "Hemziyye" kasidesini yazmıştır. (Durmuş 2005: 450-451)

hicvetmesini emrettikten sonra "Cebrail (aleyhisselâm) seninle birlikte-dir" (Buhari Edep 91, Bedu'l-Halk 6, Megazi 30; Müslim Fezâilü's-Sahabe 153/2486) diyerek cesaretini artırması Hz. Peygamber'in bu tür cihadı desteklemesine güzel bir örnektir. Hassân b. Sâbit bu cihadı o kadar başarılı bir şekilde ifa ediyordu ki ona Ebu'l-Hüsâm ve Ebu'l-Mudarrîb gibi savaşçılığına ve yiğitliğine vurgu yapan ünvanlar verilmişti.

Hz. Peygamber sadece sözlü saldırılar karşısında değil, fiili saldırılar karşısında da şairlerinden hicviye söylemelerini istemiştir. Recî' vakası olarak bilinen (Küçükaşçı 2007) ünlü Arap kabilesi Benu Huzeyl'in bir kolu olan Lihyânoğulları kabilesinin, İslam'ı öğretmeleri bahanesiyle yanlarına aldıkları on güzide sahabeyi haince öldürmeleri üzerine (m. 625) Hassân'ın Lihyânoğulları için söylediği hicviye bir diğer örnektir.

Hassân'ın dili Peygamber'in diğer şairlerine göre oldukça canlı ve tesirliydi. Müşriklerden bir grup oturup İslam'ı, Hz. Peygamber'i ve Müslümanları ağır bir şekilde hicveden şiirler yazmışlardı. Böylece Müslümanları ve peygamberlerini küçük düşüreceklerini sanıyorlardı. Müslümanlar hicve hicivle karşılık vermek istediler ve bunun için Peygamber'den izin istediler. Hz. Peygamber, hicivleri dinlemek istedi. Sırasıyla Abdullah b. Revahâ ve Kâ'b b. Mâlik'i dinledi ve onların hicivlerini yeteri kadar sert bulmadı. En sonunda Hassân b. Sâbit'i çağırdı. Hassan "Niha-yet parçalayıcı dili olan bu aslanı çağırma vakti geldi" diyerek dilini çıkarıp ağzının etrafında çevirdikten sonra sözlerine devam etti:

Seni hak ile gönderen Allah'a yemin ederim ki onları deri yırtar gibi dilimle yırtacağım.

Böylece Hz. Peygamber, müşrikleri hicvetmesi için bir şaire izin vermiş oldu. (Yıldırım 2003: 551)

Hassân'ın kendisinden parçalayıcı bir dil sahibi olarak bahsetmesi boşuna değildi. Müslümanlar aleyhinde propaganda yapan Yahudi şair Kâ'b b. Eşref de Hassân'ın dilinden nasibini alanlardandı. Kendisinden, Müslümanlar için olumsuz şiirler söyleyen Kâ'b için de bir hicviye yazması istendiğinde öyle hicivler yazdı ki Hassân'ın diline düşmekten korktukları için Mekke'de hiç kimse Kâ'b'ı misafir etmek istemedi. (Fares 1987: 473-475) Hassân'ın kendisini parçalayıcı bir aslana benzettiği hicvinin bu denli etkili olması, sözün en az kılıç kadar önemli olduğunu göstermesi bakımından ayrıca önemlidir.

Hassân'ın dilinden nasibini alanlardan biri de Ebu Süfyân idi. Kendi güvencesi altında olan bir Yemenlinin Mekke'nin ileri gelenlerinden biri tarafından öldürdüğünde ses çıkarmaması Medine'de de duyuldu. Hz. Peygamber bu fırsatı kaçırmak istemedi ve Hassân'dan Ebu Süfyân'ın korkaklığını tenkit eden ve öldürülen Yemenlinin kabilesini kışkırtan bir hicviye yazmasını istemiş, hicviyenin ardından Ebu Süfyân'ın ve Mekkelilerin ticaret kervanları büyük zarar görmüştü. (Hamidullah 1991: 1039-1040)

Hz. Peygamber döneminde şairler aynı zamanda dönemin medyası görevini görüyor, insanlar bir şairin diline düşmekten son derece çekiniyorlardı. Yahudi şair Ka'b b. Eşref Mekke'ye kaçtığında kendisini misafir edenleri Hz. Peygamber'in şairi Hassân b. Sâbit öyle bir hicvetti ki kimse Kâ'b'ı evinde misafir etmeye cesaret edemedi.

Hassan b. Sâbit müşrikleri hicvedince Hz. Peygamber "Hem şifa verdi, hem şifa buldu." buyurarak hoşnutluğunu belli etmişti.¹²

Şiirin savaşlarda da özel bir yeri vardı. Karşı karşıya gelen ordular önce şiirler söyleyerek birbirlerini yenmeye çalışır, sonra kahramanlar birer birer dövüşür en sonunda ordular savaşa başlardı.¹³

¹² Bu övgüye neden olan şiir şudur:

Sen Muhammed'i nezih, muttaki, vefâkâr, ahlaklı olduğun halde hicvettin. Sen ona denk olmadığın halde onu hiciv mi ediyorsun? İkinizden hangisi kötü ise iyi olana feda olsun. Muhakkak ki babam, babası ve ırzım, Muhammed'in ırzını sizden korumak için muhafızdır. Kızcağımızı kaybedeyim şayet siz atlarımızı Keda'nın etrafını toz duman etmiş göremezsiniz. O atlar üzerinize gemlerini çekerek gelirken sırtlarında ince mızraklar vardır. Atlarımız pek hızlı koşarlarken kadınlar başörtüleriyle tozlarını alırlar. Şayet bizden yüz çevirirseniz umre yaparız, fetih geldi mi perde kalkar. Aksi takdirde öyle bir günün kavgasını bekleyin ki o günde Allah dilediğini aziz kılacaktır. Allah der ki "Ben bir kul gönderdim, o hakkı söyler, kendisinde hiçbir gizlilik yoktur." Allah der ki "Ben bir ordu hazırladım. Bu ordum emeli cihat olan Ensar'dır. Bize her gün Kureyş'ten ya sövmek, ya kavga ya da hiciv vardır. Öyle ise sizden kim Resulullah'ı hicveder veya över veya yardım ederse bizce birdir. Allah'ın resülü Cibril aramızdadır. Ruhü'l-Kudüs'ün bir dengi yoktur." (Müslim Fezâilü's-Sahabe 157/2490)

¹³ Bedir savaşı önce her iki tarafın şiir atışmasıyla başlar. İbnu Hişam yirmi sayfayı geçen bu şiirleri kaydeder.

Ebu Ahmed b. Caḥş el-Esedî de (ö. 641'den önce) müşrikleri hicveden şiirler söylerdi. (Cabizâde Ali Fehmi 1324: 47)

2. Hikmeti yayma ve çoğaltma aracı olarak şiir

Hikmet bir kavram olarak oldukça geniş ve zengin bir anlama sahiptir. Tarih içinde özellikle tefsir, felsefe, fıkıh, kelam ve tasavvuf geliştikçe hikmet de kavram olarak zenginleşmiş, farklı anlamlar kazanmıştır.¹⁴ İçinde 'hikmet' kelimesi geçen hadislerle bakıldığında hikmetin Müslümanların, işlerine yarayan bilgi ve doğru söz,¹⁵ ilim, nübüvvet ve sünnet¹⁶ ve Kur'an'ın doğru anlaşılıp yorumlanması¹⁷ anlamlarında kullanıldığı görülmektedir. Şiir için düşünüldüğünde ise hikmetin daha çok doğru ve hakka uygun söz, insanların ibret alacakları ve doğruyu bulacakları mesel, vaaz ve ders anlamında kullanıldığını söyleyebiliriz.

Şiirin insanlar üzerindeki tesirini çok iyi bilen Hz. Peygamber, özellikle vaaz ve nasihatlerin mevzun ve kafiyeli bir şekilde bazen şiir ve bazen de şiire benzeyen formlarda verilmesine müsaade ederdi. Hatta kendi sohbetlerinde anlattığı hikmetleri şiirle ifade edilmesine karşı çıkmadığı bilinmektedir. (Sancak 1999: 111)

Hz. Peygamber'in Abdullah b. Revahâ'nın okuduğu şiirden sonra "*Şüphesiz kardeşiniz çirkin/boş söz söylemez*" (Nesâi Hac 109, 121 nr. 2873, 2893) buyurmasından hikmetin aynı zamanda boş ve çirkin olmayan söz olarak da değerlendirildiğini görürüz. İçinde doğru ve hakka uygun sözler barındırmayan şiirler ise boş söz, lakırdı olarak değerlendirilmektedir.

Hz. Aişe'nin anlattığına göre bir seferinde Hz. Peygamber'e şiir hakkındaki görüşü sorulduğunda, *nesir gibi iyisi iyi, kötüsü de kötü olan bir sözdür*, buyurmuştur. (Tirmizî 2015: 308) *İyisi iyi olan şiiri iyi yapan şey hikmet ihtiva etmesidir. Şiirin bir kısmı hiç şüphesiz hikmettir.* (Buhari Edeb 90; Tirmizî Edeb 69) buyururken de aynı şekilde bir kısmı olarak işaret

¹⁴ Bu konuda daha ayrıntılı bilgi için bk Kutluer 1998.

¹⁵ "Hikmet müminin yitiğidir, onu bulduğu yerde alır" (İbn Mâce, "Zühd", 15; Tirmizî, "İlim", 19)

¹⁶ "Ben hikmet eviyim, Ali onun kapısıdır" (Tirmizî, "Menâkıb", 20)

¹⁷ (Abdullah b. Abbas hakkında), "Allahım, ona hikmeti ve kitabın te'vilini öğret!" (Müsned, I, 269; İbn Mâce, "Muḳaddime", 11)

ettiği şiirler de hikmet içeren şiirlerdir. *İyisi iyi ve bir kısmı hikmet olan şiirlerle ilgili olarak şöyle buyurmuştur;*

Hikmet ve bilgelik dolu ne şiirler vardır; öyle bir hitabet ve beyan sanatı vardır ki bu, insanı adetâ büyüler, tesiri altına alır. (Buhari 76/51; Tirmizi 41/69)

İbn Abbas'ın rivayet ettiği bir hadise göre bir gün bir bedevi Hz. Peygamber'in huzuruna gelir ve dikkat çekici bir üslupta konuşur. Bunun üzerine Hz. Peygamber şöyle buyurur:

Şurası muhakkak ki beyanda sihir vardır. Şurası da muhakkak ki şiirde hikmetler vardır. (Ebu Davud Edeb 95/5011, Tirmizi Edeb 63/2848)

Hz. Peygamber, özellikle de sohbet esnasında ve günlük hayatta münasebet düştükçe hikmet barındıran şiirleri söylemiş ve dinlemiştir.

3. Gündelik hayatın içinde dilin bir parçası olarak şiir

Hz. Peygamber'in günlük hayatta içinde bulunulan durumun gereği olarak şiir söylenilmesine şahid olduğu vaziyetlere bakıldığında, sözlerinde İslam'a ve tevhide aykırı bir durum olmadıkça söylenen şiirlere ses çıkarmadığı ve bunları dinlediği görülmektedir.

Peygamberimizin hayatında şiirin iki durumda yer aldığını görürüz. Bunlardan biri sefer esnasında askerlere cesaret vermek ve düşmanın hicivlerine karşılık vermek olup bir diğeri ise barış esnasında hoşça vakit geçirmek ve ibret almaktır.

a. Sefer dönemlerinde şiir

Hz. Peygamber ashabıyla birlikte seferlere çıktığında ashabının cesaretlendirici ve sefere hazırlayıcı şiirler terennüm etmesine karşı çıkmadığını görürüz. Seferde birliklerin düzenli ve toplu bir şekilde hareket edebilmek için develerin ritimli yürümesi önemliydi. Develerin ritimli bir şekilde yürümesi için söylenen ve hida adı verilen bu tür şiirlerin Hayber Fethi sırasında da okunduğu rivayet edilmektedir.

Hayber fethi esnasında ashabını övmek için şu sözleri terennüm ettiği rivayet edilmiştir.

Allahümme lâ hayre illâ hayrû'l-hacer

Ve'n-suru'l-ensâre ve'l-muhâcer (Buhari Edeb 90)

Kuteybe b. Saîd'in rivayetine göre Hz. Peygamber, Hayber seferinde okuduğu şiirle develeri düzgün bir şekilde yürüten bir adam için hayır dua etmiştir.

Bizler Rasûlullah'ın sallallahu aleyhi ve sellem maiyyetinde Hayber gazasına çıkmıştık. Bir gece yürüdüğümüz sırada kafileden bir adam Âmir b. Ekva'a hitaben: Yâ Âmir! Bize kısa vezinli şiirlerinden biraz dinletsen ya! dedi. Seleme b. Ekva': Âmir, şâir bir kimse idi, dedi. Bu istek üzerine Âmir, bineğinden aşağıya indi. Kafilayı şu beyitleri söyleyerek yürütüyordu:

Allahım! Sen olmasaydın biz doğru yolu bulmazdık;

Sadaka vermez, namaz da kılmazdık.

İşlediğimiz günâhları mağfîret eyle!

Uyduğumuz sürece hayatımız Senin için feda olsun,

Düşmanlarla karşılaşsaksak ayakları sabit kıl.

Üzerimize sekînet indir.

Biz savaşa çağırıldığımız zaman hemen geliriz.

O düşmanlar bize sadece bağıırıp çağırıyorlar.

Bu şiir üzerine Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem: "(Şiir inşâd ederek) develeri yollandıran kimdir?" diye sordu. Sahâbîler: Âmir b. Ekva'dır, dediler. Rasûlullah: "Allah ona rahmet eylesin!" diye duâ etti. Kafileden bir adam (Ömer b. Hattâb): Ey Allah'ın Peygamberi! Âmir'e cennet vâcib oldu. Keşke onunla bizleri bir müddet daha faydalandırsaydın! dedi. (Buhari, Kitabu'l-Edeb 90)

Bir rivayete göre Mescid-i Nebevî'nin inşası esnasında (Buhari Salat 48/428, 2835, Müslim Mesacid 9) bir başka rivayette ise Hendek Gazvesi öncesinde hendek kazan ashabının yanına gittiğinde soğuk bir sabah vaktinde kendileri hendek kazarken yorulmuş ve acıkmuş görünce şu beyti terennüm eder.

*Allahüme
İnnehü hayre illâ hayrî'l-ahire.
Fensuru'l-ensâre ve'l-muhâcire*

Allah'ım, ahiret hayrından başka hayır yok. Sen ensara ve muhacire yardım et.¹⁸

Bunun üzerine çalışanlar da "Biz Muhammed'e bey'at edenleriz, hayatta kaldıkça cihat gayemiz" diyerek aynı şekilde cevap verirler. (Buhari, Megazi 29, 33, 34, 110, Fedailu'l-Ashab 9, Rikak 1, Ahkam 43; Müslim, Cihad 127)¹⁹

Bunun yanı sıra savaşlarda ashabından bazılarının yaşanan duyguları yansıtacak şiirler okumasına karşı çıkmadığını görürüz.

Kaza umresi esnasında Mekke'ye giderken Abdullah b. Revaha Hz. Peygamber'in devesinin önünde yürüyor ve şu mısraları söylüyordu:

*Ey küffârın çocukları, çekilin yoldan
Hepinizin boyunlarını vururuz
Öyle vururuz ki ayrılır gövde başdan
Saldırdığımızda dosta dostu unuttururuz*

Bu sözleri işiten Hz. Ömer, Abdullah'a çıkışır:

¹⁸ Şiirin tamamının Türkçesi şöyledir:

*Senin lütf u inâyetin olmasaydı yâ Rabbî
Veremezdik sadakayı, bulamazdık hidâyeti
Sen gösterdin kereminle bize niyâz ve ibâdeti
İhsân eyle bizlere düşmana karşı sebât
Düşmanın işidir ancak fitne ile fesât
Tek arzusudur bizlerin sulh u salâh
Yâ Rabbî, düşmandan eyle bizleri necât (Müslim, Gazvetü l-Ahzâb , 120)*

¹⁹ Abdullah b. Revâha, sadece Hendek Gazvesinde değil, çıktığı tüm seferlerde duygularını şiirle ifade etmiştir. Mute Savaşına gitmeden önce Hz. Peygamber'in yanına gelmesi ve onun duasından sonra şiir söyleyerek sefere çıkmış, sefer boyunca da şiir söylemekten geri durmamıştır. Hatta düşmana saldırmadan önce;

*Ne güzeldir Cennet! Ne hoştur ona yaklaşmak;
Ne saadettir, soğuk sularından içip kanmak!*

beytini okumuş, daha sonra şehit olarak cennete kavuşmuştur. (Ebu Nuaym 1: 118)

- Sen hem Resûlullah'ın önünde, hem Harem'de olacaksın, nasıl şiir okursun?

Hz. Ömer'in bu çıkışması üzerine Hz. Peygamber, Hz. Ömer'e dönerek:

"Onu rahat bırak ey Ömer. Onun söyledikleri onlar üzerinde ok yarısından daha ağır yaralar açmakta!" buyurmuştur. (Tirmizi Edeb 70 nr 2847)²⁰

Burada şiirin oktan tesirli olduğunu söylemesi Mekkeliler içinde şiirin kudretinin hala devam ettiğini göstermesi bakımından da önemlidir. Özellikle kazanılan savaşların keyfini sürmek ve gururunu yaşamak için kahramanlıkların abartıldığı şiirler yazmak Arap kabileleri arasında adetti.

Hz. Peygamber Tebuk'te bulunduğu sırada Halid b. Velid kumandasındaki Büceyr'in de dahil olduğu 400 kişilik bir birliği, Dûmetülcendel bölgesinin reisi Ükeydir b. Abdümelik'i yakalayıp getirmekle görevlendirdi. Hz. Peygamber'in önceden haber verdiği şekilde Ükeydir'i yaban sığırı avlarken yakaladılar. Büceyr bu olayı anlatan şiirini Hz. Peygamber'in huzurunda okuyunca Resûl-i Ekrem onu çok beğendi ve kendisine

---

²⁰ Burada iki husus dikkati çekmektedir. Hz. Ömer Abdullah b. Revaha'yı uyarma ihtiyacını hissettiğine göre şiirle ilgili mutlaka daha önce cereyan etmiş bir sıkıntılı durum olmalıydı. Hz. Peygamber'in sözü ise daha önce yaşanan olayın kendi içinde değerlendirilmesi gerektiğini, Revaha'nın şiirini o ana göre değerlendirdiğini ve uygun bulduğunu belirtmesi sakıncalı olan durumun şiir olmadığı, şiirin ne olarak ve niçin söylendiği olmalıdır. Hz. Ömer'in şairlere çıktığı olay sadece bu değildir. Bir gün mescidde Hassân şiir okurken çevresindekilerin onu güzelce dinlemediğini gören aşere-i mübeşşereden Zübeyr b. Avvam (ö. 656) dinleyemeyenlere dönerek "Niçin ilgi ile dinlemiyorsunuz? O, Hz. Peygamber'e şiirlerini sunar, zevkle dinletir ve karşılığını görürdü." deyince Hassân, Zübeyr'i metheden bir şiir okudu. Bir başka seferinde, Peygamberimizin şairi Hassân b. Sâbit, Hz. Ömer devrinde mescidde yine şiir okurken Hz. Ömer geldi ve onu kınadı. Bunun üzerine Hassân, Ömer'e dönerek "Burada senden daha hayırlı kimseye şiir okudum." diye cevap verince Hz. Ömer uzaklaştı.²⁰ (Furat 1996: 120) Bununla birlikte Hayber Gazvesi esnasında okunan bir şiire devam edilmesini istemesi Hz. Ömer'in doğrudan şiire değil, söylendiği yere ve zamana itiraz ettiğini düşündürmektedir.

“ağzına sağlık” diye dua etti. Bu dua bereketiyle doksan yaşındayken bile Büceyr’in bir tek dişinin dökülmediği rivayet edilir. (Uğur 1992: 6/480)²¹

b. Barış dönemlerinde şiir

Rivayetlere baktığımızda özellikle sulh dönemlerinde arkadaşlarıyla birlikte sohbet ederken, mescidde heyetleri kabul ederken veya bir iş yaparken şiir dinlediği gibi daha rahat geçmesi için yolculuk esnasında da şiir dinlediğini görmekteyiz.

Peygamberimizin ashabıyla birlikte sohbet ettiği meclislerde zaman zaman şiirler dinlediğine ve onun huzurunda şiir ve Kuran’ın birlikte okunduğuna dair rivayetler vardır. Ashab kendi arasında şiir okuyup dinlediğinde Hz. Peygamber’in onlara bir şey demediğini, hatta bazen okunan şiirlerden sonra gülümsediğini ve onların da konuşmaya devam ettikleri bilinmektedir. (Tirmizi Edeb 70) Hz. Peygamber, hanım şairlerden Hansa’nın şiirlerini beğenir, ondan zaman zaman şiirlerini okumasını isterdi. (Sancak 1999: 221)

Hz. Peygamber ile yüz defadan fazla birlikte oturduğunu söyleyen Câbir İbni Semüre (ö. 693) nakledilen rivayete göre ashâbı Hz. Peygamber’e şiirler okurdu, cahiliye devriyle ilgili hadiseleri anlatırdı ve Hz. Peygamber de onları dinlerdi ve anlatılanlara onlarla birlikte tebesüm ederdi. (Tirmizi Edeb 70 nr 2850, Şeyh Kasım 2009: 186)

Hz. Ebubekir böyle bir meclise tesadüf edince hayretten Kuran’la beraber şiir de mi, diye sorunca Hz. Peygamber, evet, bazen bu, bazen de o, şeklinde cevap vermiştir. (Ebu Muhammed [t.y.]: 7/301)

Dırar b. Ezver (ö. 634) kabilesiyle birlikte Medine’ye geldiğinde Mescid’de Hz. Peygamber’den izin alarak huzurunda “Lâmiyye” kasidesini okudu. Bu kasidede içki, kumar, eğlence gibi zevk vasıtalarını, hatta ailesini ve bütün servetini terkederek Hz. Peygamber’in yanında müşriklere karşı savaşmaya geldiğini, bu alışverişte zararlı çıkmamayı ümit ettiğini ifade ediyordu. Hz. Peygamber kasideyi dinledikten sonra ona kârlı bir alışveriş yaptığını söyledi. (Aşık 1994: 275)

²¹ Hz. Peygamber, söyledikleri birçok şiirin sonunda şairlerine dua etmeyi ilke haline getirmiştir. (Yalar 2009: 77)

Bu rivayetler onun sohbet meclislerinde şiir okunmasını zımnen tasdik ettiği anlamına da gelmektedir. Bununla birlikte mescidde şiir okunmasına karşı olumsuz baktığına dair rivayetler de bulunmaktadır. Hakim İbnu Hizam'ın rivayetine göre Hz. Peygamber mescidde kısas infazını, şiir okunmasını ve haddlerin tatbik edilmesini yasakladı. (Ebû Dâvud, Hudud 38). Amr İbnu Şu'ayb'ın rivayetine göre ise mescidde alış-veriş yapmayı, yitik ilan edilmesini, şiir okunmasını ve cuma günü namazdan önce vaaz halkası teşkil edilmesini de yasakladı. (Ebu Davud, Salat 220; Tirmizi, Salat 240)

Ebû Hureyre ile Ebû Sa'îd el-Hudrî, sözleri biraz farklı olarak şöyle bir hadis nakleder:

Bir gün Resûlullâh aleyhisselâm ile seyahat etmekteyken yolumuza birden bir şair çıkarak bazı şiirler okumaya başladı. Bunun üzerine Hz. Peygamber;

“Yakalayın şu şeytanı! Bir insanın karnının irinle dolup oyulması, şiir ile dolmasından daha hayırlıdır.” buyurdu. (Bk. Buhârî, “Edeb”, 92; Müslim, “Şi'r”, 7, 9; Tirmizî, “Edeb”, 71, hadis no: 2852; Ahmed b. Hanbel, II, 288, 480, hadis no: 7861, 10224; III, 8, 41, hadis no: 11072, 11386.)

Bununla beraber Hz. Aişe (ö. 678), Ebu Hureyre'nin bu hadisi naklederken, tam hıfzetmediğinden dolayı eksik naklettiğini, aslında bu hadisin esas metninin, “Birinizin karnının irin ile dolması, beni hicveden şiir ile dolmasından daha hayırlıdır.” şeklinde olduğunu söylemiştir. (Yal- lar 2009: 65)

Hz. Peygamer Hassan b. Sabit'ten kendisine Cahiliye şiirinden okumasını isteyince o A'şâ'nın Alkame'yi hicveden şiiri okumaya başladı. Bunun üzerine Hz. Peygamber kendisi hakkında güzel sözler söyleyen Alkame'nin hicvedilmesine izin vermemiştir. (Sancak 1999: 219)

c. Yolculuklarda vakit geçirme aracı olarak şiir

Hz. Peygamber'in, özellikle yolculuk esnasında develerin ritimli yürümesi için söylenen ve adına hida denilen şiirleri dinlediğine dair rivayetler vardır. Bir defasında kadınların da bulunduğu bir yolculuk

sırasında kafilenin yürüyüş temposunu nağmeleriyle canlı tutmak için şiir okuyan Encaşe adındaki köleye, tempoyu biraz hızlı tutmuş olmalı ki "Yavaş sür ki fincanlar kırılmasın"²² diyerek latife yapmış (Buhari Edeb 70) onun nağmeli şiir okumasını engellememiştir.

Bir başka seferde birlikte yolculuk yaptığı Şerrid'e şiir okuttuğu ve yüz beyte ulaştığını biliyoruz. (Müslim, Şiir 1/2266) Yine böyle seferlerin birinde Hassan b. Sabit'ten deveci ezgileri okumasını istemiş, Hassan'ın okuması eşliğinde yolculuğa devam etmişler ve okuması bitince Hassan'a "Şüphesiz bu onlara ok isabetinden şiddetlidir" buyurarak beğendiğini ifade etmiştir. (Sancak 1999: 228) Aynı şekilde Ka'b b. Malik'ten de şiir okumasını istemiştir.

d. Hz. Peygamberden istekte bulunma aracı olarak şiir

Hz. Peygamber'in huzurunda kendisi öven şiirler okunduğuna dair bir çok örnek bulunmaktadır. Özellikle kendilerinin affedilmesini isteyen şairler Hz. Peygamber'in huzurunda affedilmeleri üzerine medhiyeler okumuşlar, Hz. Peygamber'i hoşnut etmişlerdir.

Hz. Peygamber, Huneyn günü ganimetleri dağıtırken Abbas b. Mir-das'a diğerlerinden daha az deve verir. Bunun üzerine Abbas şiir yoluyla diğerlerine verdiği kadar deve ister. Bunun üzerine Hz. Peygamber diğerlerine verdiği gibi ona da aynı sayıda deve verir. (Müslim zekat 137)

e. Mescidde huzurunda şiir okunması

Hz. Peygamber'in şiirlerini beğendiği şairlerden olan Nâbiga el-Câdi²³ (ö. 685) kabilesinden bir heyetle Medine'ye gelip Müslüman olduğunda Hz. Peygamber'e ünlü Raiyye kasidesini okumuş, Hz. Peygamber, şiirin sonlarında yer alan,

*Geldim ben Allah'ın Resulüne getirdiğinde o hidayeti
Okumakta Samanyolu gibi aydınlık bir kitap*

²² Fincan ile zayıf kadınları kastettiği belirtilmektedir.

²³ Birden parlayan anlamındaki Nâbiga şairin lakabı olup adı Kays ibn Abdillâh el-Ca'dî el-Amirî'dir.

*O kadar çabaladım ki, hissetmedim ben ve beraberimdekiler
Süheyl yıldızının doğuş ve batıya kayışını
Takva üzere kalır ve hoşnut olurum onu yapmaktan
Ve daha da sakınır oldum o korkulan ateşten
Göğe ulaştık onur, cömertlik ve itibarca
Kaldı ki biz bunun üstüne çıkmayı da umarız*

sözlerini dinledikten sonra “Bunun üstü neresidir, ey Ebu Leyla?” diye sormuş, o da “Cennettir ey Allah’ın resulü” demesi üzerine Hz. Peygamber “İnşallah inşallah” diyerek bundan duyduğu memnuniyeti ifade etmiştir. Ayrıca kendisine: “Güzel söyledin, Allah ağzına dert vermesin”²⁴ buyurarak dua eder. (Yalar 2009: 83)

Sadece affedilen müşrik şairler değil, Müslüman şairler de Hz. Peygamber’in huzurunda ona şiirler okurdu. Hz. Peygamber’in amcasının oğlu Ebû Süfyân (Câbizâde 1324: 92-93) ile Huneyn Gazvesi’nden sonra tövbe edip Müslüman olan ve Hz. Peygamber’i öven şiirler söyleyen Humeyd b. Sevr (ö. 689?), Mekke’nin fethinde öldürülmeleri için emir çıkan şairler arasında yer almışlardır. Bir grupla Hz. Peygamber’e gelerek müslüman olmuş ve huzurunda onu öven şiirler söylemiştir (Kılıç 1998: 356).

Affedilen bir diğer şair Abdullah b. Ziba’ra’dır (ö. 685) İslâmiyet’i kabul ettikten sonra Hz. Peygamber’i öven ve daha önce yaptıklarından dolayı pişman olduğunu ifade eden meşhur Kaside-i Mimiyye’sini okudu. (Fayda 1988: 144) Görüldüğü yerde öldürülmesi emredilen şairlerden biri de Hz. Peygamber ve Müslümanları hicveden şiirler yazan Enes b. Züneym (ö. 680) ve Bedir’de ölen müşrikler için mersiyeler söyleyen kardeşi Esîd b. Züneym idi. Enes, Mekke’nin fethinde Hz. Peygamber’in huzuruna çıkarak affını istedi. Hz. Peygamber’in kendisini affetmesi üzerine müslüman oldu ve Hz. Peygamberi öven bir kaside okudu. (Kandemir 1995: 236)

Hz. Peygamber’in hürkasını verecek kadar beğendiği Bânet Su’âd kasidesini okuyan şair ise Ka’b b. Züheyr’dır (ö. 609).

²⁴ Bir rivayete göre Nâbîga 130 yıl yaşamış, dökülen dişi yerine yenisi gelmiştir. (Yıldırım 2003: 550)

Sonuç

Cahiliye döneminde duygu ve düşüncelerini şiirle ifadeye alışmış olan Arapların İslam'la birlikte bu alışkanlıklarından vazgeçmesini beklemek yanlış olurdu. Hz. Peygamber vefat ettiğinde sadece Hassan b. Sâbit'in üçü henüz defnedilmeden önce olmak üzere altı adet mersiye söylemesi şiirin hayatın içinden neredeyse hiç çıkmadığını göstermektedir. Ancak şiirin İslamlaşması söz konusu idi. Aşk, kadın, şarap ve eğlence tasvirleriyle hicivin yerini İslam'ın getirdiği değerler aldı. Kardeşlik, Allah ve resulünün sevgisi, fedakarlık, kötülüklerin kınanması, Allah için bir şeyler yapmak gibi değerler şiirin konusu olmaya başladı. (Furat 1996: 116)

İslam dini şiir ve sanata; üslûp, ele alma biçimi, işlediği konu, uyandırdığı duygu ve kendi değerleriyle çatışıp çatışmaması kriterlerine göre bir tavır almıştır. Hz. Peygamber İslam'ın önem verdiği değerleri yücelten şiirleri onaylarken İslam'ın nehyettiği ve sevmediği şeyleri öven şiirleri de *kişinin kendisini zehirleyecek şeylerle midelerini doldurmasını, ruhunu perişan edecek şiirlerle haftasını doldurmasından* daha hafif bulmakla tezyif etmiştir (Buharî, Edeb 92/6154-5; Müslim, Şiir 7-9/2257).

Hadislerde şiirin yasaklanması, harici sebepler yüzünden olduğu görülmektedir. Şuara suresinde söz edilen ve yerilen şiir ve şairler için yasak vardır. Zira mescidler böyle "süfli" şiirler için uygun değildir. Ancak Hassan b. Sabit gibi İslam şairi olanların şiirleri için minber bile kurulur.²⁵

Özetle söyleyecek olursak, Hz. Peygamber'in, şiiri külliyen reddetmediği, güzel ve hakîmâne anlamlar taşıyanları beğendiği, bazı beyitleri mesel olarak îrâd ettiği, şiirle uğraşanları bundan alıkoymadığı, fakat bunlarla beraber şekil ve zarftan ziyade mânâyaya değer verdiği âşikârdır. Bu hakikate binaen başta Hz. Ebûbekir, Hz. Ali, Hz. Ömer, Hz. Âişe olmak üzere birçok sahabi hem bizzat şiir yazmışlar hem başkalarının şiirlerini yeri geldikçe inşâd etmişler hem de Kur'ân ve hadiste geçen

²⁵ Hz. Âişe'nin rivayetine göre Hassan b. Sabit için Mescid-i Nebevî'de bir minber inşa edilmişti ve şair müşriklere verdiği cevap mahiyetinde şiirlerini bu minberde okurdu. (Tirmizi Edeb 70 nr 2846)

kelimelerin anlaşılabilmesinde çok faydalı olacağı için Cahiliye şiirini öğrenmeyi ve rivayet etmeyi teşvik buyurmuşlardır.

Hız. Peygamber bazen yanındakilerden şiir söylemelerini istemiş, bazen de şiir söylenmesine tesadüf ettiğinde dinlemiştir. Dinlediği şiirlerdeki eksiklikleri farketmiş, kendisi ise şiir söylememiştir. Birkaç kez şiiri andıran mevzun söz söylemiştir. Seferlerde kimi zaman askerleri cesaretlendirmek, kimi zamanlarda ise yolculuğu zevkli hale getirmek için şiir söylenmesine izin vermiştir.

Hız. Peygamber, bir hikmete binaen şiir söylemekten men edilmiştir. Kendisi söylememekle birlikte başka şairlere ait şiirlerden beğendiklerini zaman zaman terennüm etmiş, arkadaşlarından şiir okumalarını istemiş ve dinlediği şiirlerdeki yanlışlıkları fark ederek kendilerini uyarmıştır. Özellikle gaza ve seferlerde hem düşmana cevap vermek hem de askerin moralini yüksek tutmak için şiirler söylenmesini istemiştir. İslam'a ve getirdiği değerlere uymayan sözler içeren şiirleri yasaklamıştır.

Kaynakça

- AMIDU SANNI, "İslâm'da Şiirin Yeri ve Konumu", (Çev. Adem Çalışkan), *Yedi İklim (Peygamberimiz Özel Sayısı)*, 194 (Mayıs 2006), 53-55.
- AŞIK, Nevzad (1994), "Dırar b. Ezver", *TDV İslam Ansiklopedisi*, İstanbul: TDV, IX, 275-276.
- Babanzâde Ahmed Naim-Kamil Mirâs (1983), *Sahih-i Buhârî Muhtasarı Tercîd-i Sarîh Terceme ve Şerhi*, I-XIII, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yay.
- Buhârî, Muhammed b. İsmail (1987-8), *Sahih-i Buhari ve Tercemesi*, (Çev. Mehmed Sofuoğlu), İstanbul: Ötüken Neşriyat. (t.y.) *el-Câmi'u's-sahîh (Kitâbü'l-Edeb)*, I-VIII, İstanbul.
- Bursalı Mehmet Tahir (2016), *Osmanlı Müellifleri*, (Haz. M.A.Yekta Saraç), Ankara: TÜBA Yay.
- Câbzâde Ali Fehmi (1324), *Hüsni's-sihâbe fî şerhi eşâri's-sahâbe*, Dersaadet: Rûşen Matbaası.
- DURMUŞ, İsmail (2005), "Muhammed İslâm Kültüründe Hız. Muhammed, Arap Edebiyatı", *TDV İslam Ansiklopedisi*, XXX, 450-456.

- Ebu Dâvud Süleyman b. Eş'as b. İshak el-Ezdi es-Sicistani (1988), *Sünen-i Ebû Dâvûd Terceme ve Şerhi*, (Haz. Necati Yeniçel, Hüseyin Kayapınar; red. İsmail Lütfi Çakan; yay. haz. M. Beşir Eryarsoy), İstanbul: Şamil Yayınevi.
- Ebû Muhammed Vecihüddin Abdurrahman b. Ali İbnü'd-Deyba' (1988), *Hadis Ansiklopedisi: Kütüb-i Sitte*, (Haz. İbrahim Canan), Ankara: Akçağ Yay.
- ELMALI, Hüseyin (1997), "Hassân b. Sâbit", *TDV İslam Ansiklopedisi*, İstanbul: TDV, XVI, 399-401.
- FARES, Bichr (1997), "Hiciv", *İslam Ansiklopedisi V/1*, 473-475.
- FAYDA, Mustafa (1988). "Abdullah b. Ziba'ra", *TDV İslam Ansiklopedisi*, İstanbul: TDV, I, 144.
- , (1991). "Atike binti Abdülmuttalib", *TDV İslam Ansiklopedisi*, İstanbul: TDV, IV, 73.
- FURAT, Ahmet Suphi (1996), *Arap Edebiyatı Tarihi (Başlangıçtan XVI. Asra Kadar)*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Basımevi.
- Hamidullah, Muhammed (1991), *İslam Peygamberi*, (Çev. Salih Tuğ), İstanbul: İrfan Yayıncılık.
- İbn Mace Ebu Abdullah Muhammed b. Yezid er-Rebei el-Kazvini (1982), *Sünen-i İbn Mace Tercemesi ve Şerhi*. (terc. ve şerh. Haydar Hatipoğlu), İstanbul: Kahraman Yay.
- GÜLEÇ, İsmail (Haz.) (2004), *İsmail Hakkı Bursavî Rûhu'l-Mesnevi*, İstanbul: İnsan Yayınları.
- İŞLER, Emrullah (2011), "Tarefe b. Abd", *TDV İslam Ansiklopedisi*, İstanbul: TDV, XL, 14.
- IZUTSU, Toshihiko (1975), *Kuran'da Allah ve İnsan*, (Çev. Süleyman Ateş), Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi.
- Kadı İyaz (2014), *Şifa-i Şerif Şerhi I-III*, (Terc. ve şerh Mehmet Yaşar Kandemir), İstanbul: Tahlil Yay.
- KANDEMİR, M. Yaşar (1994), "Dırâr b. Hattâb", *TDV İslam Ansiklopedisi*, İstanbul: TDV, IX, 276.
- , (1994). "Ebu Süfyan b. Haris" *TDV İslam Ansiklopedisi*, İstanbul: TDV, X, 232.
- , (1995). "Enes b. Zuneym. *TDV İslam Ansiklopedisi*, İstanbul: TDV, XI, 236.

- , (2001). “Kâ'b b. Mâlik”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, İstanbul: TDV, XXIV, 4-5.
- KARAMAN, Hayreddin vd. (2006-2008), *Kuran Yolu Türkçe Meal ve Tefsir I-V*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yay.
- KILIÇ, Mustafa (1998), “Humeyd b. Sevr”, *TDV İslam Ansiklopedisi* İstanbul: TDV, XVIII, 356.
- KUTLUER, İlhan (1998), “Hikmet”. *TDV İslam Ansiklopedisi*, İstanbul: TDV, XVII, 503-511.
- KÜÇÜKAŞÇI, Mustafa (2007), “Recî Vakası”. *TDV İslam Ansiklopedisi*, İstanbul: TDV, XXXIV, 510-511.
- Müslim b. el-Haccac Ebü'l-Hüseyn el-Kuşeyri en-Nisaburi (1974), *Sahih-i Müslim ve tercemesi*, (Çev. Mehmed Sofuoğlu), İstanbul: İrfan Yayınevi.
- ÖĞMÜŞ, Harun (2010), *Kur'an Yorumunda Şiirin Yeri (II/VIII. Asır Çerçevesinde)*. İstanbul: İsam Yay.
- SANCAK, Yusuf (1999), *Hz. Peygamber Devrinde Şiir*, Erzurum: Şafak Yay.
- Şeriatî, Ali (2005), *Muhammed Kimdir?*, Ankara: Fecr Yayınevi.
- Şeyh Kasım Muhammed Nuri (2009), *Rağbetü'l-A'mâl fi Şerhi'ş-Şemâil*, Şam: Mektebetü'd-Dârü'l-Fecr.
- SIRMA, İhsan Süreyya (1996), *Medine Vesikası Işığında Yahûdî Meselesi*, İstanbul: Beyan Yay.
- Tirmizî, Ebu İsa Muhammed b. İsa b. Sevre es-Sülemi (2015), *Şemâil-i Şerif Şerhi*, (Terc. ve şerh Mehmet Yaşar Kandemir), İstanbul: Tahlil Yay. (t.y.). *Sünen-i Tirmizî tercemesi: Camiü's-sahih*, (Çev. Osman Zeki Mollamehmetoğlu), İstanbul : Yunus Emre Yayınevi.
- UĞUR, Mücteba (1992), “Büceyr b. Becre”. *TDV İslam Ansiklopedisi*, İstanbul: TDV, VI, 480.
- YALAR, Mehmet (2009), “İslami Arap Şiiri ve Peygamber”, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, XVIII/1, 61-88.
- YAZIR, Elmalılı Hamdi. (1935), *Hak Dini Kur'an Dili: Yeni Mealli Türkçe Tefsir*, Ankara : Diyanet İşleri Reisliği.
- YILDIRIM, Kadri (2003), “Hz. Peygamber ve Şiir” *Diyanet İlmi Dergi Hz. Muhammed (SAV) Özel Sayı*, Ankara.